

УДК 159.923.2

О. І. ЗІМОВІН

м. Харків
zimovin@ukr.net

ДОСЛІДЖЕННЯ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ У ДИСКУРСИВНОПСИХОЛОГІЧНОМУ ПІДХОДІ

Саморозвиток особистості в юнацькому віці розглядається як дискурсивна конструкція, що створюється у спілкуванні людей у культурно-історичних умовах їхнього існування. Наводиться визначення поняття «саморозвиток особистості», яке спирається на уявлення про одиницю психологічного аналізу саморозвитку особистості. У ролі такої одиниці виступає дія вибору між суперечливими позиціями, самостями, ідентичностями. За допомогою дискурс-аналізу розповідей осіб юнацького віку про себе та своє життя визначено вузлові точки дискурсивної конструкції саморозвитку. Виявлені в конкретних розповідях осіб юнацького віку суперечливі самості, сам факт артикуляції необхідності здійснення вибору у цих умовах ілюструють продуктивність розгляду в якості одиниці психологічного аналізу саморозвитку особистості дії вибору.

Ключові слова: саморозвиток особистості, вибір, юнацький вік, дискурсивна психологія, культурно-історична психологія.

Здатність людини визначати цілі, напрямки та способи власного розвитку, формувати у себе необхідні для успішного існування у сучасному світі якості та здібності стає в умовах соціальної нестабільності ключовою. У той же час не лише наука відмічає важливість здатності особистості до саморозвитку, адже суспільні практики самовдосконалення та самозміни стають сьогодні найпопулярнішими. Про те, що людині потрібно змінюватися і ставати кращою вона дізнається з рекламного дискурсу («придбай таблетки і схуднеш»), педагогічного, в якому відмічено цінність саморозвитку, політичного в якому саморозвиток закріплено як мету, сімейного, батьки твердять про користь самовиховання і самоконтролю, сексуального (скільки книг, які покликані зробити людину фахівцем у цій галузі, виходить щорічно) і т. д. Цей список можна продовжувати і далі, перераховуючи все нові і нові сфери соціального життя, які вказують на те, що людина має змінитися, а ХХІ століття в цілому можна назвати століттям покращення себе. Таким чином, найважливішою проблемою стає розуміння саморозвитку особистості як конкретного (в сенсі конкретної психології людини Л. С. Виготського [1, 1020–1034]), культурно-історичного утворення, а це в свою чергу вимагає розгляду його як дискурсивної конструкції, яка виникає у спілкуванні людей.

Дискурс – неоднозначний термін. Л. Філліпс і М. В. Йоргенсен визначають його як «особливий спосіб спілкування і розуміння навколишнього світу (або якогось аспекту світу)» [3, 18]. У межах дискурсивної психології Дж. Поттера і

Д. Евардса дискурс – розмови і тексти, що вивчаються як соціальні практики [9, 104]. Автори роблять акцент на тому, що дискурс одночасно конструюється і конструює. Конструюється у тому сенсі, що він складається з історій, слів, риторичних засобів, оцінок і т. д. і створюється у комунікації. Конструює – оскільки, саме в ньому створюються версії реальності, «внутрішнього» світу, обставин, історії, соціальних груп і т. д.

Розуміння саморозвитку особистості як дискурсивної конструкції, тексту, який створюється та інтерпретується у культурно-історичних умовах у спілкуванні людей є близьким до тієї позиції, яку займає Г. А. Цукерман, уводячи герменевтичну метафору саморозвитку як створення поведінкового тексту, який підлягає прочитанню і тлумаченню, тобто виявленню позиції автора [4, 24]. Вибудовуючи процесуальну модель саморозвитку К. С. Маклін, М. Пасупаті і Дж. Л. Палс у її основу кладуть розповідання ситуативних історій: «...єдиний спосіб зберегти або змінити Я-концепцію полягає у тому, щоб розповісти історію про себе» [7, 264]. Вводить метафору «людина і світ як текст» і В. П. Зінченко [2, 282], вказуючи на те, що людина постійно потребує «прочитання» самої себе і світу, здійснюючи яке вона створює, конструює смисли.

Важливим для нашого викладу виявляється той факт, що у дискурсивному підході суб'єкти, самості та ідентичності розглядаються як такі, що створюються у дискурсі. Дж. Поттер і М. Везерелл [8, 95], розглядаючи існуючі теорії особистості, приходять до висновку, що будь-яке уявлення про особистість, сам концепт

«особистість» залежать від мовних практик, які використовуються у повсякденному житті для того, щоб надати значення своїм власним діям та діям інших людей. Людина може описувати себе у термінах теорії рис або теорії ролей, як автономну або залежну, як таку, що реалізує себе або як таку, що реалізує сексуальні потяги. Будь-яке з цих уявлень конструюється дискурсивно.

Е. Лакло і Ш. Муфф [6, 114] відкидають концепцію автономного, цілісного суб'єкта. Суб'єкти трактуються ними як суб'єктні позиції, які визначаються дискурсивно, тобто дискурси приписують людині позиції, які вона повинна зайняти: психолога або клієнта, артиста чи глядача, чоловіка, дружини, дитини і т. д.

Схожу точку зору висловлює і Р. Харре у своїй концепції позиціонування: «Позиціонування ... – це дискурсивний процес, при якому самості локалізуються у розмовах як спостережувані і суб'єктивно пов'язані учасники спільного виробництва історій» [5, 48]. Р. Харре вказує, що позиціонування може бути інтерактивним і рефлексивним. У першому випадку, одна людина визначає позицію іншої, а в іншому вона сама позиціонує себе. Також як і теорія дискурсу Е. Лакло і Ш. Муфф, концепція позиціонування вказує, що люди не набувають уявлень про себе, які утворюють єдине ціле. Вони переходять від однієї позиції до іншої і кожна з можливих самостей може бути внутрішньо суперечливою або суперечити самостям, локалізованим в інших історіях. Р. Харре підкреслює, що, так як може бути створено безліч історій, навіть про одну й ту ж подію, ми можемо отримати безліч можливих самостей. Коли суперечності усвідомлюються, вони повинні бути вирішені або проігноровані. Р. Харре пише: «Можливість вибору в ситуації, в якій існують суперечливі вимоги, дозволяє людям діяти агентивно» [5, 58–59]. Іншими словами, обираючи позиції в дискурсах, ми отримуємо можливість самотворення.

Отже, в якості одиниці психологічного аналізу саморозвитку виступає дія вибору між суперечливими позиціями, самостями, ідентичностями. До подібного висновку, хоча і не з позицій дискурсивного підходу прийшла Г. А. Цукерман, адже у своєму визначенні саморозвитку вона також робить акцент на виборі: «Саморозвиток – це свідомо зміна і (або) настільки ж свідоме прагнення зберегти в незмінності мою Я-самість. Цілі, напрямки, засоби цих змін визначаю я сам» [4, 25].

Таким чином, саморозвиток особистості може бути розглянуто як вибір нею самої себе в

умовах загостреної суперечності всередині однієї самості або між самостями, які мають відношення до різних дискурсів, що призводить до агентивного, рефлексивного позиціонування.

Мета цієї статі полягає в обґрунтуванні розуміння саморозвитку особистості у юнацькому віці як дискурсивної конструкції, а також у представленні результатів дискурс-аналізу розповідей осіб юнацького віку про себе та своє життя.

Реалізуючи в емпіричному дослідженні дискурс-аналітичну стратегію, ми спираємося на три підходи: дискурсивна психологія, теорія дискурсу Е. Лакло і Ш. Муфф, теорія позиціонування Р. Харре. Основними одиницями аналізу у дискурсивній психології виступають інтерпретативні репертуари, які визначаються як «системи термінів, що використовуються для характеристики і оцінки дій, подій та інших феноменів» [8, 149]. Для теорії Р. Харре ключовим стає аналіз позицій, які займають люди у дискурсі. Так як, на наш погляд, теорія дискурсу Е. Лакло і Ш. Муфф є найбільш теоретично розробленою і включає у себе систему інструментів, яка містить поняття аналогічні, представленим у двох інших підходах, у цілому ми спиралися саме на неї.

Аналіз уключав у себе:

- визначення основних знаків у структурі дискурсу: вузлових точок, ключових знаків і міфів;
- розгляд ланцюжків еквівалентностей, які забезпечують формування значень основних знаків;
- аналіз суб'єктних позицій (самостей, ідентичностей), які локалізуються у дискурсі в юнацькому віці;
- виявлення суперечливих суб'єктних позицій і аналіз дії вибору, яку здійснює суб'єкт у цих умовах.

Виходячи з того, що дискурс намагається хоча б тимчасово зафіксувати значення знаків через артикуляцію, Е. Лакло і Ш. Муфф визначають вузлові точки як привілейовані точки цієї часткової фіксації [6, 135]. Л. Філіпс та М. В. Йоргенсен, розглядаючи теорію дискурсу, так описують основні аналітичні поняття: «вузлові точки організують дискурси (наприклад, «ліберальна демократія»), ключові знаки організують ідентичність (наприклад, «людина»), і міфи організують соціальний простір (наприклад, «Захід» або «суспільство»)» [3, 95]. Так як всі основні знаки, по суті, порожні знаки, вони набувають власних значень через співвідношення з іншими знаками у ланцюжках еквівалентностей.

Корпус проаналізованих текстів склали 52 розповіді про себе і своє життя, написані студентами Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

У таблиці 1 представлено вузлові точки у структурі дискурсивної конструкції саморозвитку особистості в юнацькому віці, які були артикульовані студентами у їхніх розповідях, а також відповідні ланцюжки еквівалентностей.

Таблиця 1
Вузлові точки дискурсивної конструкції саморозвитку особистості у юнацькому віці

Вузлові точки	Ланцюжки еквівалентностей
Навчання	«Навчаюсь на факультеті іноземних мов і на факультеті психології», «отримую освіту зі спеціальності», «іспити»
Самовиховання	«Виховати себе», «змінити власні звички та характер»
Самовдосконалення	«Ніколи не пізно самовдосконалюватись», «люблю вивчати щось нове», «мені подобається навчання», «щодня працюю над собою»
Самобудування	«Людина сама будує власну долю», «моє майбутнє у моїх руках»
Спорт	«Лижі», «сноуборд»
Подорожі	«Відвідувати різні країни», «походи», «тури», «знайомства», «побачити світ», «кругосвітня подорож»
Робота	«Хочу працювати за професією», «цікава робота, яка приносить задоволення»
Хобі	«Слухати музику», «читати», «дивитись фільми», «театр», «танцювати», «фотографувати»
Життя	«Закінчити освіту та побудувати кар'єру», «смуга перешкод, які необхідно подолати»
Відраза до людей	«Здаються огидними і примітивними», «отупіли остаточно», «неграмотно пишуть», «навколо один Білан і шансон», «мене оточують дегранти»

Так, у всіх розповідях артикулюється вузлова точка «навчання». При цьому робиться це досить формально: студенти називають університет, в якому навчаються, факультет, спеціальність. У ланцюжок еквівалентностей було також включено знак «іспити», який має очевидну особистісну значущість. Важливо, що «навчання» ув'язується студентами з іншими вузловими точками: «самовдосконалення» і «життя». З вузловою точкою «навчання», пов'язана суб'єктна позиція, виражена ключовим знаком «студент», який позиціонується як той, хто вчиться, отримує практику і ким бути цікаво (див. табл. 2).

Таблиця 2
Суб'єктні позиції у дискурсивній конструкції саморозвитку особистості у юнацькому віці

Ключові знаки	Ланцюжки еквівалентностей
Студент	«Навчання», «інтерес», «отримувати практику»
Звичайний хлопчик	«Друзі», «співати», «гуляти», «танцювати», «щось витворяти»
Звичайна дівчина	–
Патріот	«Люблю свою країну»
Успішна людина	«Красива», «весела», «активна»
Комунікабельна людина	«Обожнюю заводити нові знайомства», «проводити час з друзями»
Перфекціоніст	«Довести справу до кінця», «зробити якісно», «боюсь невдач», «злюсь, коли у мене щось не виходить», «бути пунктуальною»
Невпевнений у собі	«Сумніваюся, що стану фахівцем»

Акцент на саморозвитку робиться студентами у конструюванні вузлових точок «самовиховання», «самовдосконалення» і «самобудування». Артикуляція цих точок означає, що студенти усвідомлюють значущість саморозвитку в існуванні сучасної особистості. У той же час важливо відзначити різноспрямованість цих знаків. Так, «самовиховання» студенти пов'язують із зміною характеру, своїх особистісних особливостей, «самовдосконалення» – з розвитком інтелектуальної складової, а «самобудування» – з визначенням власної долі, свого майбутнього.

Знак «робота» артикульований нечітко. Це може пояснюватися тим, що студенти ще недостатньо включені у професійний дискурс і не можуть увести у ланцюжок еквівалентностей знаки, характерні для дорослих людей, такі, наприклад як: «зарплата», «тривалість відпустки», «обов'язки» і т. д.

«Життя» визначається студентами як будівництво кар'єри та подолання перешкод. Слід зазначити прагматичність такої конструкції, що в цілому характерно для сучасного суспільства з його орієнтацією на прибуток і досягнення. Як елемент прагматичної конструкції може бути розглянута і вузлова точка «відраза до людей», адже там, де відбувається гонитва за прибутками і результатом, людина перестає цінувати інших людей, вона здатна лише судити їх. «Відраза до людей» артикулюється, через засудження інших людей, їх здібностей, дій та інтересів за рахунок піднесення себе над ними.

Якщо розглядати суб'єктні позиції (див. табл. 2), то крім ключового знака «студент» у юнацькому віці найбільш часто вживаються: «звичайний хлопчик» – особами чоловічої статі і «звичайна дівчина» – жіночого. Характерне підкреслення слова «звичайний» може вказувати на значущість ідентифікації з соціальною групою: «Я не виділяюся».

Незважаючи на постійне вживання ключового знака «звичайна дівчина», він ніяк не артикулюється, його значення залишається імовірним, немов передбачається, що цей знак і так всім зрозумілий. У той же час саме з такої невизначеності суб'єктної позиції народжуються конфлікти, оскільки з різних дискурсів люди будуть визначати цей знак по-різному.

Конструкція «звичайний хлопчик» і в своєму знаку «хлопчик» і в ланцюжку еквівалентностей містить певну інфантильність. Цікаво, чому студенти жодного разу не використовують більш загального ключового знака «чоловік», але ще цікавіше – адекватні їх віковій групі, але трохи більш зрілі позначення: «хлопець», «юнак», «молода людина». Ймовірно, цей факт виникає з соціального феномену продовження періоду дитинства, для якого ланцюжок еквівалентності «друзі, співати, гуляти, танцювати» був абсолютним прийнятним.

Ланцюжок еквівалентностей для ключового знака «успішна людина» необхідно розглянути, насамперед, з боку тих значень, які було з нього виключено. Так, у цій дискурсивній конструкції, «успішна людина» не може відчувати негативних емоцій, бути спостережливою, пасивною і т. п. Іншими словами, в «успішності» підкреслюється тільки «зовнішня» сторона «успішної людини», її імідж, але не ті внутрішні засоби, за допомогою яких вона домоглася успіху.

Якщо торкнутися співвіднесеності ключових знаків із вузловими точками, то для точок «самовиховання», «самобудування» та «самовдосконалення», які ми розглядаємо як такі, що акцентують саморозвиток, властивим є позиціонування таких ключових знаків: «успішна людина», «перфекціоніст» і рідше «студент».

Міфи, в яких артикулюється соціальний простір, представлено у табл. 3. Так, міф «сім'я» артикулюється як «найважливіше» у житті, при цьому мова поки йде про батьківську родину, тобто студенти можуть замислюватися про створення власної, нової сім'ї, але дискурси у яких вони позиціоновані на даний момент не дозволяють їм створювати відповідні ідентичності.

Таблиця 3

**Міфи у дискурсивній конструкції
саморозвитку особистості у юнацькому віці**

Міфи	Ланцюжки еквівалентностей
Сім'я	«Велика та дружна», «найважливіше», згадування всіх членів родини, «батьки привчили мене до праці», «люблю свою маму»
Друзі	«Ціную друзів», «приємно бачити посмішку на обличчі друга», «вони радяться зі мною та розповідають про власні проблеми», «дуже мало щирих»
Факультет	«Професія», «іспити», назва факультету

У міфах «друзі» і «факультет» студенти мають відповідно суб'єктні позиції, позначені ключовими знаками «звичайний хлопчик» / «звичайна дівчина» і «студент». Підкреслимо ще раз роль соціального простору для конструювання дискурсу саморозвитку в юнацькому віці, особливо якщо говорити про референтну групу друзів.

Розглянувши основні знаки, що утворюють дискурсивну конструкцію саморозвитку особистості та суб'єктні позиції у цій структурі, ми можемо перейти до аналізу дії вибору між суперечливими позиціями. У розповідях двох студенток були найбільш чітко артикульовані суперечливі самості. Звернемося до екстракту №1.

Екстракт № 1 –

Із розповіді студентки, 21 рік

Зараз 4 курс факультету іноземних мов, але перекладачем я працювати не збираюся. За 4 роки зрозуміла, що це не моє. Хочу стати флористом або ж стилістом. Найкращий варіант – візажист. Завжди хотіла взяти участь у конкурсі краси, але ніколи не пробувала. Може цим і обґрунтований вибір моєї нової професії. Закінчу навчання і спробую себе у різних жанрах. Може бути, це виглядає як якась маячня, але, це, нарешті, ті бажання, які я усвідомила і зрозуміла, те, чого я хочу насправді. Може запізно, але життя не стоїть на місці і, кажуть, що потрібно змінюватися.

Перш за все, варто відмітити, що після речення студентки про те, що вона мріяла взяти участь у конкурсі краси, розповідь стає дещо плутаною. Основна її мета, очевидно, – переконати саму себе та імовірного адресата повідомлення, наприклад, маму, у можливості свого вільного вибору, тобто дівчина його легалізує у дискурсі. Дається їй це нелегко: «Може бути, це виглядає як якась маячня...»; «Може запізно...». Тут «ті бажання, які ... усвідомила і зрозуміла» загрожують звичній самості «студент факультету іноземних мов, який стане перекладачем» і це виштовхує студентку у позицію спостерігача,

зовнішню по відношенню до її історії «Може бути, це виглядає», тобто вона намагається подивитися з іншого боку на своє рішення «Закінчу навчання і спробую себе у різних жанрах».

У цілому, в екстракті № 1 представлено артикулювання у дискурсі суперечливих самостей. Позначимо їх умовно: «перекладач», «стиліст», «флорист», «візажист». Але насправді основний вибір, який робить дівчина укладається між двома позиціями: стабільною і відомою, але нав'язаною і поки невизначеною, нестабільною, але самостійно обраною професійною самістю. Згадаємо ще раз Г. А. Цукерман: «... свідомо зміна і (або) настільки ж свідоме прагнення зберегти в незмінності...» [4, 25]. Студентка схиляється до полюса зміни, аргументуючи його, умовляючи себе і легалізуючи його в очах інших, апелюючи до своїх мрій, усвідомлених бажань і нарешті до слів інших людей: «...кажуть, що потрібно змінюватися». Вона приймає рішення: «Закінчу навчання і спробую себе у різних жанрах». Звісно, фактична зміна відкладається і тому може бути безліч причин. Перша з них, на наш погляд, недостатня усвідомленість свого вибору і якщо говорити про гіпотетичну психолого-консультативну роботу з цією студенткою, то, насамперед, слід прояснити переваги і недоліки кожної позиції для неї особисто, як на все це дивляться її близькі і перш все, в чіх очах її прагнення змінити самість виглядає як «маячня».

В екстракті № 2 представлено суперечність між умовно позначеною позицією «мандрівника» і самістю, що позиціонується у міфах «сім'я» і «друзі». Якщо конфлікт першої дівчини може бути розглянутий як суперечність усередині однієї ідентичності – професійної, то друга дівчина не може обрати між своєю власною реалізацією і включеністю у значущі групи «сім'я» і «друзі», але ядром конфлікту обох стає необхідність вибору між індивідуальними і соціальними інтересами.

Екстракт № 2 –

Із розповіді студентки, 19 років

Моя мрія – побачити світ, подорожувати, можливо, жити за кордоном і вивчити кілька мов. Але я ще не вирішила, яким чином «узяти з собою» мою сім'ю і кращих друзів.

З одного боку дівчина хоче «подорожувати», а отже, їй доведеться змінити соціальний простір, і вона це розуміє, але з іншого вона поки до цього не готова. Як багато бере на себе це «взяти з собою» у лапках: взяти з собою всіх не вийде, це можливо тільки символічно, немов би, у лапках. Артикулювавши обидві позиції, дівчина

приймає рішення тимчасово утриматися від вибору, але важливо розуміти, що це також вибір.

Отже, суперечливі самості в обох екстрактах вимагають від людини здійснити дію вибору, а отже визначити, ким вона буде, тобто справити акт саморозвитку. Ядром конфлікту стає суперечність між індивідуальними і соціальними інтересами.

Таким чином, ми можемо зробити наступні висновки:

- 1) У якості одиниці психологічного аналізу саморозвитку як дискурсивної конструкції виступає дія вибору між суперечливими позиціями, самостями, ідентичностями. Тоді, саморозвиток – це вибір особистістю самої себе в умовах загостреної суперечності всередині однієї самості або між самостями, які мають відношення до різних дискурсів, що призводить до агентивного, рефлексивного позиціонування.
- 2) Дискурсивна конструкція саморозвитку особистості у юнацькому віці утворюється такими вузловими точками: «навчання», «самовиховання», «самовдосконалення», «самобудування», «спорт», «подорожі», «робота», «хобі», «життя», «відраза до людей». Усвідомлена значущість саморозвитку представлена студентами у конструкціях: «самовиховання», яке пов'язане зі зміною своїх особистісних особливостей, «самовдосконалення» – з розвитком інтелектуальної складової та «самобудування» – з визначенням свого майбутнього. До суб'єктних позицій, які співвідносяться з усвідомленням значущості саморозвитку, відносяться: «успішна людина», «перфекціоніст» і рідше «студент».
- 3) Виявлені у конкретних розповідях осіб юнацького віку суперечливі самості, сам факт артикуляції необхідності прийняття рішення, здійснення вибору у цих умовах, дозволили проілюструвати продуктивність розгляду у якості одиниці психологічного аналізу саморозвитку особистості дії вибору. Ядро конфлікту – суперечність між індивідуальними і соціальними інтересами.

Перспективи подальших досліджень полягають в аналізі саморозвитку особистості як дискурсивної конструкції у зрілому та літньому віці.

Список використаних джерел

1. Выготский Л. С. Психология развития человека / Лев Семенович Выготский. – М. : Смысл, Эксмо, 2004. – 1136 с.
2. Зинченко В. П. Сознание и творческий акт / Владимир Петрович Зинченко. – М. : Языки славянских культур, 2010. – 592 с.
3. Йоргенсен М. В. Дискурс-анализ. Теория и метод / М. В. Йоргенсен, Л. З. Филлипс. – Х. : Гуманитарный центр, 2008. – 352 с.

4. Цукерман Г. А. Психология саморазвития / Г. А. Цукерман, Б. М. Мастеров. – М. : Интерпакс, 1995. – 286 с.
5. Davies B. Positioning: The Discursive Production of Selves / B. Davies, R. Harré // Journal for the Theory of Social Behavior. – 1990 – Volume 20, Issue 1. – P. 43–63.
6. Laclau E. Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics / E. Laclau, Ch. Mouffe. – London, New Yourk: Verso, 2001. – 217 p.
7. McLean K. C. Selves creating stories creating selves: a process model of self-development / K. C. McLean, M. Pasupathi, J. L. Pals // Personality and Social Psychology Revue. – 2007 – Vol. 11, №3. – P. 262–278.
8. Potter J. Discourse and social psychology: beyond attitudes and behavior / J. Potter, M. Wetherell. – London: Sage, 1987. – 216 p.
9. Potter J. Discursive Social Psychology / J. Potter, D. Edwards // The New Hanbook of Language and Social Psychology / Edited by W. P. Robinson and H. Giles. – Hoboken: Willey, 2001. – 688 p.

O. ZIMOVIN

Kharkiv

**RESEARCH OF THE SELF-DEVELOPMENT OF PERSONALITY
IN THE YOUTH AGE IN THE DISCURSIVE PSYCHOLOGY APPROACH**

The self-development of personality in the youth age is considered as a discursive construction created in the communication of people, in the cultural and historical conditions of their existence. Based on understanding of the unit of psychological analysis the definition of the self-development of personality is given. This unit is the choice action between conflicting positions, selves, identities. The nodal points of the discursive construction of the self-development are determined using the discourse analysis of the stories of youthful persons about themselves and their lives. The contradictory selves and the articulation of choice necessity identified in the stories of youthful persons illustrate the efficiency of the consideration of the choice action as the unit of the psychological analysis of the personal self-development.

Keywords: self-development of personality, choice, youth age, discursive psychology, cultural and historical psychology.

А. И. ЗИМОВИН

г. Харьков

**ИССЛЕДОВАНИЕ САМОРАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ В ЮНОШЕСКОМ ВОЗРАСТЕ
В ДИСКУРСИВНОПСИХОЛОГИЧЕСКОМ ПОДХОДЕ**

Саморазвитие личности в юношеском возрасте рассматривается как дискурсивная конструкция, создаваемая в общении людей в культурно-исторических условиях их существования. Приводится определение понятия «саморазвитие личности», которое опирается на представление о единице психологического анализа саморазвития личности. В качестве такой единицы выступает действие выбора между противоречивыми позициями, самостями, идентичностями. С помощью дискурс-анализа рассказов лиц юношеского возраста о себе и своей жизни определены узловые точки дискурсивной конструкции саморазвития. Выявленные в конкретных рассказах лиц юношеского возраста противоречивые самости, сам факт артикуляции необходимости осуществления выбора в этих условиях иллюстрируют продуктивность рассмотрения в качестве единицы психологического анализа саморазвития личности действия выбора.

Ключевые слова: саморазвитие личности, выбор, юношеский возраст, дискурсивная психология, культурно-историческая психология.

Стаття надійшла до редколегії 27.03.2015